

inde posset contra nos apparentius argumentum sumere, quia nos ex verbo pascendi, Petri potestatem colligimus. Sed ad hoc etiam facile respondemus, verbum pascendi, cum metaphoricum sit, diversa posse significare, et juxta subjectam materiam, et alia Scripturæ loca, et Patrum interpretationem intelligendum esse. His autem modis manifestum est, dictum de David solum significasse gubernationem civilem et temporalem, ut ibidem, et c. 7, statim explicatur, cum dicitur, *ut sit dux super populum meum Israel*, etc. Dictum autem de Petro significat altio rem et spiritualem gubernationem per potestatem ligandi atque solvendi, et claves regni cœlorum, quibus necesse est temporales reges subjici, si cœleste regnum consequi velint.

CAPUT XXV.

ALTERI OBJECTIONI, EX FACTIS REGUM QUÆ IN VETERI TESTAMENTO NARRANTUR SUMPTÆ, SATISFIT.

1. Pro fundamento hujus objectionis conatur rex ex Scriptura ostendere, reges in Judæorum populo *cuncta moderatos esse*, quæ ad ecclesiasticum regimen quoquo modo pertinent. Quia cum credendum non sit, eos jurisdictionem a Deo non datam usurpasse (cum reges etiam justis et sanctis actionibus illas exercuerint), recte infertur, potestate regia omnia fecisse. Unde ulterius etiam efficitur, idem posse nunc reges in Ecclesia Christi, tum quia neque illi antiqui reges aliam potestatem habebant, præter regiam; neque nunc minor est regum potestas, quam tunc fuerit.

2. *Objiciuntur variae actiones regum.*—*Responsio ad singulas.*—*Jure naturali tenentur reges idola auferre.*— Ut ergo fundamentum illud suadeat, inducit imprimis locum 2 Paralip. 14, ubi tria de rege Josaphat referuntur. Primum, *abstulisse lucos de terra Juda, egressum esse ad populum suum, et revocasse ad Dominum Deum patrum suorum.* Item, in Jerusalem *constituisse levitas, et sacerdotes, et principes familiarum ex Israel, ut judicium et causam Domini judicarent habitatoribus ejus.* Ex his autem nihil colligi potest, nam lucos auferre, seu idola, quod et alii reges Israel fecerunt, Asa, 3 Reg. 15, et Ezechias, 4 Regum 18, hoc (inquam) etiam ad reges temporales ex officio pertinet. Nam colere idola est contra rationem naturalem, et contra commune bonum humanæ civitatis, seu rei-

publicæ. Unde etiam seclusa fide reges gentium ad hoc ipsum tenerentur, si naturali lumine rationis convenienter uti vellent, majorique ratione ad hoc tenentur reges fideles, sive in lege veteri, sive nunc in lege gratiæ. Illa ergo actio non est propria spiritualis seu ecclesiasticæ potestatis, sed communis utriusque, seu utriusque fori, ut aiunt, quia ad finem utriusque potestatis conducit. Maxime vero quoad executionem ejus solet esse necessaria potentia regum, ut erat revera in populo Israelitico propter duritiam ejus, et ideo maxime laudantur reges qui idola destruxerunt; qui vero illa induxerunt, vel in eis evertendis fuerunt negligentes, maxime reprehenduntur et notantur. Ex illa ergo actione nihil colligitur, ut magis statim in alia simili declarabitur.

3. Et ad hoc genus actionis spectat, quod multi ex regibus populi Judaici reprehenduntur, eo quod excelsa non abstulerint. Sive enim illa *excelsa* fuerint aliqua idola in excelsis montibus vel collibus ad cultum posita, sive fuerint quælibet altaria in variis montibus aut locis, extra templum seu locum tabernaculi ad immolandum etiam vero Deo erecta, fere semper illa vox in Scriptura in malam partem accipitur, et significat locum, in quo indebite et superstitione sacrificabatur. Quia vel idolo immolabatur, vel si vero Deo, non secundum voluntatem ejus, id est, non in loco ab eo deputato, id est in templo jam ædificato, vel antea in loco tabernaculi. De quo videri potest Abulensis, 3 Reg. 3, q. 3. Illo igitur modo quo possunt et debent reges idola evertere, tenebantur etiam reges Israel *excelsa* auferre, non tanquam Pontifices, sed tanquam executores, et adjuutores Pontificum. Et ideo in illis contraria negligentia specialiter reprehenditur, quia potestate sua efficacius valebant illa destruere, quam Pontifices doctrinis vel præceptis suis, et præterea quia de regibus ibi præcipue historia texebatur.

4. *Josaphat per sacerdotes populum ad Deum adduxit.*— Idem fere in secunda actione considerari potest. Cum enim ibi dicitur, *Josaphat rursus egressum esse ad populum suum, et revocasse illum ad Deum*, non per se ipsum, sed per nuncios, vel ministros aliquos id fecisse intelligendum est, ut communiter ibi interpretes notant. Nam illa particula *rursus*, jam prius iterum egressum fuisse indicat; non legitur autem alius egressus Josaphat ad populum suum, præter id quod legitur 2 Pa-

ralip. 7, scilicet, *tertio anno regni sui misisse de principibus suis, ut docerent in civitatibus Juda, et cum eis Levitas et sacerdotes*; hoc ergo ipsum dicitur in cap. 19 iterum fecisse, scilicet, misisse qui circumirent cunctas civitates ad docendum et erudiendum populum in lege Domini. Hæc autem actio, licet per se et ex officio pertineat ad Pontifices et sacerdotes, suo tamen modo etiam regum est suum providentiæ modum circa illam exhibere. Sic enim etiam nunc reges catholici dicuntur mittere prædicatores ad gentes sibi subditas, quia ad voluntatem, seu petitionem eorum, et sub eorundem protectione atque ipsorum expensis mittuntur. Ita ergo Josaphat ex providentiæ regis fidelis, ac zelum Dei habentis, potuit per prædicatores et Doctores egredi ad erudiendum populum, servato tamen ordine et modo, secundum ritum illius temporis necessario. Et ideo dicitur misisse sacerdotes et Levitas, ad quos illud munus per se pertinebat.

5. *Cur Josaphat principes cum sacerdotibus miserit.*— Quod autem etiam miserit quosdam de *principibus suis*, non obstat, etiamsi fateamur illos principes non fuisse de tribu Levi, sed mere laicos, cum a Levitis distinguantur; hoc, inquam, non obstat, tum quia vel illi laici mitti potuerunt, non ad docendum, sed ut Levitas et sacerdotes tuerentur, et rebelles ac idololatrias, qui tunc erant, in officio continerent, et, si opus esset, etiam ad audiendum verbum Dei cogerent. Vel certe licet illi etiam docerent, nullum est inconveniens, quia licet ad laicos non pertineret, vel dubia legis resolvere, aut doctrinam fidei definire (hoc enim sacerdotibus commissum erat, Deuter. 17), nihilominus poterant esse docti, et eruditi in lege ac fide, ut alios instruere et exhortari possent, hoc enim neque ex natura rei malum est, nec invenitur in lege veteri prohibitum, maxime cum id facerent ex consensu sacerdotum. Sicut Actor. 13, cum Paulus et Barnabas ingressi essent quamdam synagogam, principes synagogæ miserunt ad eos dicentes, *Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite*, cum tamen Paulus de tribu Levi non esset, et ideo a Judæis tanquam mere laicus reputaretur¹. Simileque exemplum de Christo habemus Luc. 4. Sic igitur actio illa Josaphat recte intellecta non pertinuit ad propriam ecclesiasticam gubernationem, sed ad regiam protec-

¹ Videndus Joan. Lorinus, ibi.

tionem, et fidei defensionem ac propagationem, quod munus jura etiam canonica christianis regibus commendant.

6. Tertia actio fuit constituere judices. Et ibi etiam Levitæ, sacerdotes et principes numerantur. Ubi etiam duo similia explicanda sunt, scilicet, quomodo ad regem pertinuerit Levitas et sacerdotes in eo munere constituere, et quomodo cum eis laicos principes miscuerit. Utrumque autem facile intelligitur, si alia verba, quæ inferius adduntur, considerentur, scilicet: *Amasias autem sacerdos et Pontifex vester in his quæ ad Deum pertinent, præsidebit; porro Zabadias, filius Ismael, qui est dux in domo Juda, super ea opera erit, quæ ad regis officium pertinent.* Ubi aperte distinguuntur officium regis et officium Pontificis, et hic præsidere dicitur in his, quæ ad Deum spectant, rex autem vel vicarius ejus in his quæ ad homines. Ita ergo cum dicuntur constituti sacerdotes, Levitæ et Principes ad judicium faciendum, duplex sub illa voce comprehenditur judicium, ut recte Cajetanus ibi notavit, scilicet, sæculare, et quasi ecclesiasticum, seu ad res sacras pertinet. Et ita facile expeditur posterior interrogatio; non oportet enim judicia, vel personas miscere, sed cum partitione accommoda eos intelligere, nam principibus sæcularibus sæculare judicium committi debuit, Levitis autem ecclesiasticum. Et ita plane oportet intelligi, cum alteri judicio præesse deberet Pontifex, alteri vero gubernator regius, quando et quomodo oporteret.

7. *Josaphat solum designavit sacerdotes potestatem judicandi a Deo habentes.*— Atque eadem fere ratione, quamvis rex dicatur constituisse utrosque judices, non oportet eodem modo de omnibus intelligi, nam judices laicos constituit per se et virtute sua, eligendo illos, et dando illis potestatem; Levitas autem et sacerdotes non ita, sed solum applicando et designando illos ad tale munus, nam potestatem illud exercendi ex institutione divina habebant, vel per Pontificem summum. Quod declaratur ex aliis verbis: *Amasias sacerdos, et Pontifex vester, præsidebit in his quæ sunt ad Deum, Zabadias in aliis*; quæ licet videantur eodem modo dicta, nihilominus respectu Pontificis non efficiebant, ut sic dicam, seu conferebant potestatem, sed declarabant quid jure suo ad Pontificem pertineret, ut patet ex Deuter. 17. Respectu vero civilis præsidis, a rege manabat potestas, quia pro rege specialiter constituebatur. Ita ergo licet uno ver-

bo dicatur constituisse hos et illos iudices, nihilominus cum distributione accommodata, et legi ac debito ordini consentanea, de singulis intelligendum est. Principes ergo per se et vi sua iudices fecit, Levitas vero solum ad modum causæ per accidens, quasi applicando seu nominando personas, non tamen sine consensu Pontificis eos creando. Atque ita hæc actio fere ejusdem rationis est cum præcedenti, et non pertinet ad propriam jurisdictionem ecclesiastici regiminis, sed solum ad sollicitudinem quamdam, piisque fidelis regis zelum, ut in aliis explicatum est.

8. *Quarta actio a rege Jacobo inducta solvitur.* — Deinde addit rex aliam actionem, quam possumus quarto loco numerare, scilicet, *corruptelas purgare, et abusus tollere.* Ad hanc vero probandam solum adducit locum 2 Reg., vel, ut ipse allegat, 2 Samuel 5, n. 6, ubi nulla fit mentio de corruptelis purgandis, aut abusus tollendis; sed solum refertur, cum David iisset in Jerusalem ad Jebuseum, ut civitatem expugnaret, dictum esse illi ab habitatoribus civitatis: *Non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos, et claudos dicentes: Non ingredietur David huc.* Hæc autem verba non possunt applicari ullo modo ad reformationem morum, vel ablationem abusu, quia nec de hac re ibi agebatur, neque cogitari potest Jebuseos hoc voluisse consulere Davidi sub illa quasi metaphorica locutione. Unde licet illa verba sint obscura, et ideo ab interpretibus varie exponantur (ut in Glossa, Theodoreto, Abulensi, Carthusiano, Cajetano, et aliis ibi videre licet), nihilominus omnes conveniunt, illis verbis solum fuisse propositum Davidi, ut medium necessarium ad civitatem capiendam, tollere cæcos et claudos. Sive per has voces significantur aliqui inimici David ex Jebuseis, qui insurrexerunt dicentes: *Non ingredietur David huc, et cæci appellantur propter errorem mentis, et claudi, quia non recte cum David ambulabant.* Sive revera fuerint corporaliter claudi et cæci positi supra muros civitatis ad defendendam illam, in ludibrium et irrisionem David (ut videtur probabilius, et magis consentaneum textui secundum Vulgatam editionem); in neutro vero sensu quicquam ad præsentem causam refert, quia de purgandis corruptelis nihil ibi agitur. Nam licet statim jungatur, proposuisse David præmium pro auferentibus cæcos et claudos, odientes animam David, et inde ortum esse proverbium, *Cæcus et claudus non intrabunt*

in templum, non potest inde verisimiliter inferri, Davidem, auferendo cæcos et claudos, voluisse significare, ad se pertinere abusus tollere, et corruptelas purgare; quæ est enim hæc consecutio, connexio, vel conjectura? profecto esse non potest nisi mera divinitio.

9. *Alia adjungitur actio a rege Jacobo.* — Ad hanc vero actionem pertinet etiam alia, quam infra rex ponit, dicens de regibus, *reformationes publicas instituere, convocatis eo sine et congregatis promiscue sacerdotibus, et laicis;* nam ad reformationem publicam maxime spectat, abusus tollere et corruptelas purgare. Ad probandas autem illas reformationes, solum adducit locum jam tractatum 2 Paralip. 17, unde solum habetur, Josaphat ordinasse seu procurasse quamdam reformationem, mittendo principes, sacerdotes et Levitas, qui, docendo et instruendo populos in lege Domini, illos reformarent. Cur autem laici cum Levitis missi fuerint, jam declaratum est, neque ibi legitur alia congregatio ex laicis et Levitis promiscue facta. Sicut ergo diximus missionem illam non fuisse actum jurisdictionis, ita de hac reformatione dicendum est.

10. *Suo modo regibus competit abusus tollere.* — Quapropter (quidquid sit de probationibus) facile concedimus pertinere ad reges intra ordinem suum, et modo sibi accommodato abusus tollere, et corruptelas sui regni purgare. Nam imprimis si corruptelæ et vitia sint contra naturalem justitiam, vel civiles leges justas, vel contra pacem reipublicæ, ad regem directe pertinet, subditos suos a talibus vitiis repurgare. Si vero vitia sint in materia religionis, vel fidei, postquam per eandem fidem vel per Pontifices (ad quos voluntatem Dei explicare pertinet) illos esse abusus et corruptelas constiterit, etiam ad regem pertinet hujusmodi abusus tollere, vel pœnis et coercitione in sibi subditos utendo, vel etiam sollicitè procurando, ut ecclesiastici pastores simul in hoc suam operam adhibeant, vel denique forti brachio suo occasiones pravæ consuetudinum tollendo, sicut paulo superius de idolorum destructione dicebamus. Nam illa profecto erat in illo populo præcipua pars reformationis morum, et purgationis corruptelarum. Quamvis ergo expresse in veteri Testamento diceretur reges abstulisse abusus, et corruptelas purgasse, modo prædicto, et sine ulla usurpatione primatus ecclesiastici intelligi posset et deberet.

Sicut etiam nunc Catholici et pii reges abusus et corruptelas suarum ditionum auferunt. Imo et inferiores principes in suis territoriis, et privatus paterfamilias in domo sua, potest pro modo suo, et juxta capacitatem suam corruptelas a domo sua expellere, et omnem, vel politicam, vel æconomicam providentiam adhibere, quæ ab ipso circa suos subditos exerceri valet, et ad illum finem potest deservire.

11. Atque ad hoc caput spectat exemplum aliud, quod idem rex adducit ex 4 Reg. 18, de serpente æneo ab Ezechia confracto. Illud enim ad similem reformationem et abusu ablationem pertinet. Nam (ut lib. 2, c. 12, dixi) licet ille serpens Dei jussu fabricatus fuerit, et bonam habuerit significationem, propter quam bonum etiam usum in principio habuit, nihilominus postea cœpit esse Hebræis in occasionem scandali et ruinæ propter illius populi ignorantiam, mentisque cæcitatem, ac duritiam cordis ex prava consuetudine generatam. Ideoque recte potuit rex, serpentem confringendo, illam occasionem ruinæ populo tollere. Quamvis enim ex Dei præcepto factus esset, non propterea jussit Deus illum conservari, sed ad memoriam divini beneficii, prudenti et pio arbitrio præcedentium principum illius populi servabatur; postquam vero cœpit irreligiose coli et adorari, confringi debuit, juxta legem præcipientem: *Confringite statuas, lucosque succidite.* Et quia hæc lex non solum ad sacerdotes, sed etiam ad reges loquebatur, ideo potuit Josaphat, non jurisdictionem sacerdotalem exercendo, sed legem implendo, serpentem frangere.

12. *David non tetigit arcam Dei.* — Quinto loco ponimus actiones alias recensitas a rege, quæ multo minus quam præcedentes ad causam conducunt: talis quidem est, *arcam Dei ad constitutum locum perducere,* 1 Paralip. 13. Nam David, de quo ibi est sermo, non portabat arcam, nec continebat illam; primum enim solis Levitis, secundum autem solis sacerdotibus licebat, Numer. 4, 2 Reg. 6; non autem Davidi, licet esset rex. Et ideo tantum honoris divini causa arcam comitabatur, quod non solum regi, sed cuilibet de populo licebat, ut paulo inferius ibidem dicitur: *David, et omnis domus Israel ducebant arcam,* etc. Et simile habetur 3 Reg. 8. Sed additur, *regem David arcæ præsallassse.* Sed quid tum? eratne illa actio propria sacerdotum aut regum? profecto magis propria

videri poterat hominum inferioris conditionis. Unde paulo inferius in eodem loco, despectus et reprehensus fuit David a Michol, non quia actionem magnæ dignitatis exercuisset, sed quia *tantum unus de scurris factus esset;* ipse vero ex magna devotione et gratitudine erga Deum, respondit: *Ludam, et vilior fiam plus quam factus sum, et ero humilis in oculis meis.* Non ergo censuit David illam actionem fuisse dignitatis sacerdotalis, nedum pontificiæ, vel supra illam, sed fuisse magnæ humilitatis, et reverentiæ erga Deum, et ad hoc indicandum expressit Scriptura personam David; addidit vero, 2 Reg. 6: *David et omnis Israel ludebant coram Domino.*

13. *Facta Salomonis a rege objecta 1 Paral. 28, 2 Paral. 1.* — Hæc facta, nullam spiritualem potestatem præ se ferunt. — Ejusdem ordinis sunt facta quædam Salomonis, ex quibus etiam regum argumentum sumptum est, scilicet, *templum ædificare, ædificatum dedicare, et sua præsentia consecratum honestare.* At hæc omnia hodie etiam nunc reges faciunt; imo etiam alii inferiores, pii et potentes viri, et non propterea opus ecclesiasticæ potestatis, nedum primatus, exercere censentur. Nam ædificare templum de se tantum est actus religionis, qui præter piam voluntatem solum requirit ex parte ædificantis facultatem ad necessarios sumptus, ex parte vero Dei necessaria est acceptatio per se, vel per vicarios suos. Tunc autem Deus speciali revelatione satis voluntatem suam ostendebat, ideoque ex parte Salomonis tantum regia potestas et magnificentia cum pia et fidei voluntate desiderari poterat; ergo nihil aliud ex illo facto recte colligitur.

14. *Dedicatio templi quomodo potuerit a Salomone fieri.* — Dedicare vero templum, duo potest significare. Unum est, propria aliqua actione religiosa consecrare illud; aliud est, propria voluntate exterius manifestata illud Deo offerre et donare. Priori modo, dedicare templa pertinet ad sacerdotes vel Pontifices. In illius autem templi dedicatione hæc actio non videtur alia fuisse, nisi vel ex parte hominum sacrificiorum oblationes, quæ ad solos sacerdotes pertinebant, ut jam explicabo; vel ex parte Dei præsentia illa, seu descensus sub specie nebulæ, quæ templum replevit, ad significandum Deo placuisse dedicationem illam, et ideo, ut dicitur 3 Reg. 8, *implevisse gloriam Domini, Domum Domini,* quæ actio non fuit hominis, sed divinæ dignationis, cui rex Salomon testimonium de-

dit, dicens : *Dominus dixit ut habitaret in nebula.* In hoc ergo sensu non potest dici rex Salomon dedicasse templum, neque id de Salomone legitur, nec rex Angliæ illi hoc tribuit, cum solum dicat, sua præsentia opus consecrationis honestasse. Posteriori autem modo recte dicitur Salomon dedicasse templum. Sed inde nullum sumitur argumentum; nam quilibet potest rem vel domum suam ad divinum cultum offerre. Sicut Exod. 35 dicitur : *Omnes viri et mulieres mente devota obtulerunt donaria, ut fierent opera, quæ jusserrat Dominus per manum Moysi.* Et statim subditur : *Cuncti filii Israel voluntaria Domino dedicaverunt.* Sic ergo in dicto loco, 3 Reg. 8, dicitur : *Dedicaverunt templum Domini rex et filii Israel.* Denique quod additur, regem sua præsentia opus consecrationis honestasse, clarum est toti populo fuisse commune, et ita nihil ad rem facere.

15. Ad discernendum vero modum præsentia, discernendæ sunt actiones, quæ in illa dedicatione peractæ sunt : prima fuit, inferre arcam, tabernaculum, et vasa sanctuarii in templum, et de hac dicitur : *Ferebant ea sacerdotes, et Levitæ ;* et additur : *Rex autem Salomon, et omnis multitudo, quæ cum illo convenerat, gradiebatur ante arcam,* ubi rex cum populo conjungitur, et a sacerdotali ordine distinguitur. Altera actio fuit sacrificiorum oblatio, et hæc fiebat sine dubio a sacerdotibus tanquam a propriis ministris; tribui autem videtur tam regi, quam populo, cum de eis dicitur : *Et immolabant et oves, et boves absque æstimatione et numero ;* intelliguntur autem immolasse per sacerdotes, ut est frequens in Scriptura, et in communi etiam usu loquendi. Et sic etiam dicitur ibi : *Mactavit Salomon hostias pacificas ;* et iterum : *Sanctificavit rex medium atrii, quod erat ante domum Domini, fecit quippe ibi holocaustum et sacrificium.* Utique per sacerdotes, in quo nulla potestas supra illos ostenditur, sed potius inferior status et conditio. Unde etiam nunc reges, sicut et cæteri laici, solum per sacerdotem offerunt. Tertia fuit actio orandi, et hæc etiam communis est toti populo. Alia denique fuit, rationem reddere populo de templi ædificatione et dedicatione, quam quidem Salomon cum auctoritate regia, et tanquam singularis (ut ita dicam) illius templi patronus exercuit, nihil tamen pontificium usurpavit, neque Pontifice se superiore ostendit. Igitur totum illud factum nihil omnino ad causam de potestate eccle-

siastica, et regia, aut earum comparatione, pertinet.

16. *Alia duo ejusdem ordinis facta. — Hoc factum ad causam nihil refert.* — Denique ad probandam eandem regis potestatem duo alia facta ejusdem fere ordinis afferuntur, quæ non majorem vim habent, quam præcedentia. Unum est, quod *librum legis e tenebris erutum populo recitare fecerunt,* ex 4 Reg. 22. Verumtamen eo loco refertur quidem Elciam Pontificem ad Saphan scribam dixisse : *Librum legis reperi in domo Domini,* et additur, dedisse illum Saphan, qui et legit illum, et postea regi dixit, Elciam sibi librum dedisse, quem etiam legit Saphan coram rege. Quod autem Rex fecerit librum illum populo recitari, in eo capite non dicitur, sed solum, regem lectione libri valde commotum, misisse sacerdotes qui super ea re Deum consulerent. In cap. autem 23 additur, sacerdotes renunciassent regi quidpiam, quod prophetissa quædam dixerat, et subjungitur : *Qui misit, et congregati sunt ad eum omnes senes Juda, et Jerusalem. Ascenditque rex templum Domini, et omnes viri Juda, universique, qui habitabant in Jerusalem, cum eo, sacerdotes et Prophetæ, et omnis populus a parvo usque ad magnum : legitque cunctis audientibus omnia verba libri fœderis ;* ubi Abulensis exponit, *legit,* id est, fecit legere, putat enim Saphan scribam legisse librum, quod non est alienum ab usu illius locutionis, ut ex alia simili capituli 12 recte ipse probat. Nihilominus tamen, ex 2 Paralip. 34, magis colligitur, ipsum regem per se legisse librum, nam ibi expresse dicitur : *Quibus audientibus, in domo Domini legit rex omnia verba voluminis.* In hac vero historia quid, quæso, est, quod in rege pontificiam potestatem vel primatum ostendat? An congregare populum, aut legere librum? neutrum sane. Nam congregare populum non est de se spiritualis seu ecclesiastica actio, sed indifferens, quæ auctoritate regia propter varios fines fieri poterat. Ut autem tunc fieret propter spiritualem finem, non provenit ex potestate spirituali regis, sed ex sancto zelo, et intentione illius. Rex enim fidelis, divina gratia, et fide adjutus, potestate sua regia et civili in spirituale bonum sui populi sæpe uti potest, quia licet proxime in materia civili vel indifferenti operetur, potest ad dictum finem illam referre. Legere autem librum, magis fuit opus dignationis, humilitatis ac devotionis, quam potestatis. Et quamvis ipse

non legisset, sed recitari fecisset, nullam majorem auctoritatem ostenderet, quia perinde est, per se fecisse, vel per Saphan scribam, et ministrum suum, et quia, licet liber esset sacer, actio legendi illum sacerdotibus et laicis communis est.

17. Aliud factum est, quod illi reges *fœdus inter Deum et populum aliquando redintegrarunt.* Citaturque in margine Apologiæ regis locus Nehem., seu 2 Esdræ 9, in fine. In illo tamen loco non dicitur, regem redintegrasse fœdus inter Deum et populum, nec dici poterat, quia eo tempore jam non erant reges in Israel. Cum ergo in principio illius capitis dictum fuisset : *Convenerunt filii Israel in jejuniis et in saccis ;* et infra additum esset : *Surrexerunt autem super gradum Levitarum Josue, et quidam alii, et dixerunt : Surgite, benedicite Domino, etc.,* in fine capitis concluditur : *Nos ipsi percutimus fœdus, et scribimus, et signant principes nostri, Levitæ nostri, et sacerdotes nostri.* Ex quo contextu plane constat, totum populum, vel sua sponte, vel Levitarum verbis excitatum fœdus redintegrasse, et ideo principes nomine totius populi cum Levitis et sacerdotibus fœdus consignarunt. Quod si quis fortasse ponderet, principes (quos laicos fuisse verisimile est) primo loco poni, advertat, etiam Levitas sacerdotibus anteponi, et inde conjectet, posteriorem locum in illo ordine digniorem videri, ut sæpe contingit. Allegatur etiam in eadem margine secundus Regum (nobis quartus), cap. 8, num. 4, sed in toto illo capite nihil invenio. Negare autem non possumus in c. 23, supra tractato, post lectionem libri fœderis addi, *Stetitque rex super gradum, et fœdus percussit* coram Domino. Et paulo post additur : *Acquiritque populus pacto.* Sed in hoc etiam facto nihil aliud, nisi pietas et sanctus zelus principis relucet. Nam illa redintegratio, seu percussio fœderis nihil aliud erat, nisi renovatio quædam fidelitatis ad Deum, seu quasi nova promissio obedientiæ ad legem ejus; hanc autem quilibet homo, vel quilibet populus vel sua sponte, vel alterius exemplo aut verbo provocatus facere potest. Ita ergo illam fecit prædictus rex, et in illa faciendâ alios anteivit, ut suo exemplo et verbo alios provocaret. Unde recte Cajetanus ibi notat : *Vide quanti boni causa bonus sit Princeps.*

18. Ex his ergo omnibus exemplis et testimoniis, nulla spiritualis jurisdictio, vel specialis potestas, in his quæ ad Deum pertinent,

in regibus tempore legis veteris fuisse ostenditur. Optime vero ostenditur, bonum ac fidelem regem defensorem esse debere divinæ fidei, ac veræ religionis, et diligenter curaturum ut omnes errores, et superstitiones contra veram, et ab Ecclesia approbatam doctrinam, vel ingressum non habeant, vel ubi inventi fuerint, expellantur. Hanc ergo fidelitatem ad Deum prædicti reges boni ostenderunt, et in lege nova Constantinus, Carolus Magnus, et Quintus, et alii reges catholici summa pietate observarunt, quamvis se non Ecclesiæ Parentes, aut Prælatos, vel Prælati superiores, sed filios, subditos et protectores agnoscerent.

CAPUT XXVI.

ARGUMENTO SUMPTO EX COMPARATIONE REGIS ET PONTIFICIS SATISFIT.

1. *Objectio regis ex facto Salomonis.* — Post reliqua facta regum Israel, inducit rex Angliæ factum Salomonis, qui *Abiathar Sacerdotem exauthoravit, ut non esset Sacerdos Domini,* ut ipse refert, indeque colligit, regem fuisse Pontifice superiorem, ut inde concludat, idem in Christi Ecclesia servandum esse. Fundaturque hoc argumentum in loco 3 Reg. 2, ubi Salomon quasi in exilium ire jussit Abiathar Pontificem, dicens : *Vade in Anathoth agrum tuum ; equidem vir mortis es, sed hodie te non interficiam, quia portasti arcam Domini, etc.* Et infra concluditur : *Ejecit ergo Salomon Abiathar, ut non esset Sacerdos Domini.* De hoc autem facto nunquam in Scriptura reprehenditur Salomon; imo c. 3 additur : *Dilexit autem Salomon Dominum, ambulans in præceptis David Patris sui, excepto quod in excelsis immolabat.* Quæ exceptio qualiscumque illa sit (quod nunc non refert), ostendit, Salomonem usque ad illud tempus servasse alia præcepta, et consequenter in facto illo non peccasse. Imo aliqui in eodem facto clementiam Salomonis commendant, quia cum Abiathar esset dignus pœna mortis, propter sacerdotis munus, quod exercuerat, et quia laborum patris sui particeps fuerat, vitam ei condonavit, et in mitiorem exilii et depositionis pœnam commutavit. Ut autem illa eadem pœna juste illata fuerit, necessarium est ut Salomon jurisdictionem, et superiorem potestatem in Pontificem haberet; ergo rex tunc erat Pontifice superior. Quod hoc argumento inter alia ducti fatentur